

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕДУМОВ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

До сьогодні явище гібридної війни не є досконало вивченим феноменом в структурі модернізованих конфліктів сучасності. Але аналізуючи дослідження ряду вітчизняних та зарубіжних науковців з цього питання, можна визначити, що жоден конфлікт у тому числі гібридного виду не виникає за відсутності ряду певних передумов в тому числі історичних. Геополітичне протистояння останніх століть між наймогутнішими країнами світу, залучає менш впливові держави до міжособистісних конфліктів та використовує останніх в своїх економічних та політичних інтересах. В усіх випадках гібридних конфліктів існує особливість історичних відносин між агресором та країною-мішенню. Яскравим прикладом цього є Українська держава та її відносини з сусідньою «братерською» Росією. Вивчення основних історико-політичних аспектів у відносинах між цими державами надає більш чітке розуміння причин сьогоденних подій у Криму, Донбасі та взагалі на всій території України. Детальний аналіз українсько-російської історії надає можливість звернути увагу на помилки, зрозуміти мотиви та попередити цілі агресора. Кінцевою метою чого є створення програми протистояння агресивним діям у гібридних конфліктах сьогодення в Україні та інших країнах світу.

Ключові слова: гібридна війна; агресор; референдум; олігархія; деструктивні технології; історичні відносини.

Постановка наукової проблеми. Становлення та формування української держави на всіх історичних етапах супроводжується різноманітним впливом з боку сусідніх держав як на її внутрішні, так і на зовнішні відносини. Географічне розташування українських кордонів завжди знаходилося між територіями могутніх імперій на світовій арені, що певним чином ускладнювало побудову незалежної держави. Невизнання з їх сторони та намагання розірвати українські кордони із подальшим залученням їх до імперських територій відіграли не аби яку роль у формуванні світогляду української нації в цілому. Російська імперія в цьому питанні відіграла найвпливовішу роль. Намагання українців створити власну державу та відокремитись від кремля протягом всієї історії спільного існування зазнавали придушення та пригнічення останніх. В сучасному цивілізованому світі завдання російської сторони в цьому питанні не змінились. Змінились лише методи та засоби досягнення своєї мети.

Формулювання мети та завдання дослідження. Дослідження будування української держави надає певні відповіді на питання передумов виникнення розбіжності у світогляді українців між собою. Також детальне вивчення історичних відносин між Україною та Росією надає можливість усвідомити, що діяльність та погляди імперії щодо українців ніколи різко не відрізнялись, а основним завданням було знищення національної свідомості та недопущення незалежного розвитку для України за жодних умов.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Гібридним війнам та їх технологіям присвячена значна

кількість наукових робіт як зарубіжних: Г. Шиллер, Г. Лебон, С. Кара-Мурза, А. Цуладзе, О. Шосторма, так і вітчизняних науковців та політологів: І. Рущенко, С. Магда, В. Ф. Іванов, О. Г. Юр'євої, О. М. Шерман, Т. Березовець.

Однак дані дослідження не мають комплексного характеру, розглядаючи окремо явище «гібридної війни» та політичне маніпулювання як емоційний та психологічний вплив на маси, а не як політична технологія одержання бажаного результату в умовах війни між Україною та РФ.

Результати дослідження. Населення сучасних українських кордонів досить великий проміжок часу перебувало у складі декількох імперій, які значним чином відрізняються одна від одної, а також неодноразово знаходились у стані війн між собою. Українці зазнавали певних утисків у своїх правах як нації та не рідко на фоні імперських конфліктів ставали ворогами не тільки із представниками імперій, а й один з одним. Ці процеси звичайно знайшли своє відображення у світогляді українського населення навіть сьогодні. Саме цю особливість було використано керівництвом РФ на всіх етапах ведення гібридної агресії, щодо України. Тому задля успішного протистояння останній, необхідно детальне вивчення історичних передумов сучасного конфлікту, що надасть можливість в подальшому розробити програму протидії інформаційному фронту РФ, який щодня атакує свідомість мільйонів українців.

Сьогодні світ може спостерігати одну з найтриваліших та кровопролитніших війн гібридного характе-

ру в історії людства. Ця війна отримала неофіційну назву «Російсько-Українська». Бойові дії вже третій рік відбуваються на території української держави. І ніхто навіть з провідних експертів в цьому питанні не в змозі надати точний прогноз з приводу подальших строків їх тривання. В тому, що це є саме гібридна агресія взагалі не залишається сумніву. Про це свідчить не тільки масштаб бойових дій на сході держави із залученням найманців та кадрових військових з сусідньої країни чи неприхована інтервенція в Автономну Республіку Крим з подальшою анексією півострову, а й розгортання інформаційного фронту по всій державі із застосуванням наряду з вказаними подіями певних політичних та соціальних технологій деструктивного характеру в тому числі і маніпулятивних.

Через неналежне дослідження цього питання з боку науковців та в результаті відсутності закріплення в міжнародно-правових документах терміну «гібридних конфліктів», українському уряду нічого не залишається як повномасштабні бойові дії гібридного характеру ідентифікувати в якості «Антитерористичної операції», а світовій спільноті спостерігати за перебігом подій в Україні, надаючи при цьому лише певну допомогу матеріального та дипломатичного характеру.

Звісно гібридні конфлікти не є повністю новим видом протистояння між державами. Елементи таких війн неодноразово використовувались і в рамках звичайних «великих» та «малих» війн. Саме через відсутність до певного періоду законодавчого обмеження на міжнародному рівні ведення звичайних війн, необхідність використання гібридних методів окремо від них була відсутня. Але протягом останніх декількох десятиліть такі методи відокремились від елементів звичайних війн та перетворились на самостійні модернізовані війни сучасності. Основою яких є вже не військовий потенціал держави (який також відіграє суттєву роль), а інформаційний фронт, в якому ворогуюча сторона змагається за переконання та погляди як окремого індивіда так і населення в цілому з метою подальшого захоплення території іншої країни або її «добровільного» приєднання до своєї території.

Саме така війна відбувається останні три роки в Україні. На перший погляд може здаватись, що все це є результатом подій 2014 року в ході «революції гідності», але враховуючи, що будь яка гібридна війна має три основні етапи (підготовчий, активний, заключний), насправді початок гібридної війни між Україною та Росією відбувся значно раніше, а цей рік став лише переломним моментом та переходом до активної фази із застосуванням військового фронту [1, с. 254].

Задля того, щоб визначити основні передумови та причини виникнення цього конфлікту, потрібно мати більш менш чітке уявлення про відносини між цими країнами на різних історичних етапах розвитку. Мається на увазі, що майже весь період співіснування між Україною та Росією супроводжується різного роду конфліктами у військовому, духовно-культурному, мовному та інших аспектах. Намагання домінувати з боку Російської держави звісно має певне пояснення. Справа полягає в тому, що геополітичні реалії завжди вказують на те, що найбільш впливова держа-

ва (в основному це визначається в економічному плані) трансформується в імперію та розширюючись поступово приєднує до себе військовим чи дипломатичним шляхом менш впливові країни та землі із проживаючим на них населенням тобто ті, що не можуть з різних причин протистояти агресору. Звідси і випливають добровільно-примусові союзи між державами, які потім відповідним чином шляхом підміни чи замовчуванні фактів висвітлюються у більш вигідному руслі, в необхідному для зацікавленої сторони вигляді обґрунтовуються для населення, та пояснюють останнім необхідність та невідворотність таких союзів. Все це є звичайними методами для звичайних імперій. Змінюються лише способи, мета ж залишається незмінною.

Саме тому між російським імперським центром та українським прагненням до розширення своїх прав з можливістю подальшого відокремлення та створення самостійної державності, час від часу виникали певні непорозуміння та конфлікти. Прикладом історичних збройних українсько-російських протистоянь можуть бути: Російсько-українська війна 1658–1659 рр. під проводом Івана Виговського, протистояння під проводом Юрія Хмельницького 1660–1663 рр. та під проводом Петра Дорошенка 1665–1676 рр. в ході російсько-польських війн, Російсько-українська війна 1708–1709 рр. під проводом Івана Мазепи в ході Північної війни. В подальшому в ході встановлення радянської влади в Росії намагання керівництва Української народної республіки проголосити незалежність закінчились Радянсько-українською війною 1918–1920 рр. Остаточне придушення намагань українців вийти з протекторату Росії відбулось у 1953 році в результаті дванадцятирічної боротьби між українською повстанською армією та радянською владою [2].

Слід зауважити, що досить великий проміжок часу українська територія неодноразово була поділена між декількома державами. Звісно досить значна частина південно-східної території відносилась до Російської імперії (майже 80 %), а в подальшому до СРСР, але інша частина була розсіяна між Польщею та Австро-Угорщиною і відповідно розвиток однієї частини населення на певному етапі суттєво відрізнявся від розвитку іншої. Наприклад, політика Москви взагалі намагалась будь яким чином довести відсутність української мови про, що свідчать такі нормативні акти, як: «Земський указ» та «Валуєвський циркуляр», зменшити вплив української культури та максимально знищити ідею національної ідентичності українців. Навпроти політика наприклад Австро-Угорщини в цьому плані дещо відрізнялась. Тобто утиски в правах українців звичайно були присутні, але значно в меншому обсязі. Прикладом в цьому питанні може виступати Австро-Угорська конституція 1867 року в якій чітко зазначалось, що всі народності проживаючі на території імперії є рівними в управлінні, а також кожен народ (включаючи українців) має непорушне право до збереження і розвитку своєї народності і своєї мови [2].

Таким чином, значну роль у формуванні української держави та нації відіграв той факт, що територія разом із населенням не тільки не розвивались самос-

тійно, а й знаходились у стані роздробленості перебуваючи у складі різних сусідніх держав. Все це відіграло не аби яку роль і створило досить великі проблеми на шляху становлення незалежної держави. В основному це відобразилось у прогалинах населення знання власної історії, часткова втрата культурної спадщини, традицій, мови (переважно це стосується території так званої Малоросії), створення міфу, щодо беззаперечного братерства українського, та російського (останні завжди визначались як старші із братніх народів) тощо. Саме такий перебіг подій сьогодні не аби як відіграє на руку Російській Федерації у веденні агресивних дій гібридного характеру.

Але так чи інакше в результаті історичних процесів українцям все ж вдалось сформувати кордони. Як не дивно передумови цьому склались саме в період встановлення на території України радянської влади та створення Радянського союзу. Створення українських кордонів у сучасному вигляді відбувалось поступово і мало дещо хаотичний характер та тривало аж до 1954 року. Наприклад деякі території із проживаючим на ній російським населенням у 1924-1925 рр. були приєднані до УСРР, а території на яких проживали українці навпаки приєднані до РСФРР. Кубань в якій переважно проживали українці за невідомих причин до УСРР приєднано не було, а в подальшому місцеве населення просто було зрусифіковано. Також всім відомий той факт, що у 1954 році до української території було приєднано Кримську область, як вона називалась на той час. Тобто ми бачимо, що впродовж ХХ ст. радянським режимом було не тільки сформовано українські кордони, а й покладено фундамент для успішності дій злочинного характеру від сучасного керівництва РФ, їх аргументації та виправдання. Звичайно, що це скоріш було зроблено не свідомо, але сьогодні лідери Російської Федерації успішно використовують ці факти задля прикриття своїх дій, встановлення на їх погляд історичної справедливості та створення на пів міфічного «руського миру» [3].

Наприкінці 80-х років ХХ століття Радянський союз опинився в умовах глобальної кризи. Діяльність тодішнього уряду призвела до досить тяжких наслідків для радянської держави, що виражалось у повній демократизації суспільства наряду із духовним, соціальним, економічним та культурним крахом. Однак процес перебудови соціалістичного устрою призвів не тільки до певного правового нігілізму серед населення, а й налагодив «гласність», яка стала ключовим інструментом у відродженні національних поглядів та інтересів у багатьох тодішніх соціалістичних республіках. Тобто економічна криза та невдоволення суспільства тодішньою владою супроводжувалось відродженням патріотичного настрою та радикальних ідей національної направленості. Звісно Україна не була виключенням в цьому питанні, а навпаки настрої серед людей все більше перебудовувались на інший лад, що виражався у існуванні незалежної Української держави. Але також необхідно зауважити, що далеко не всі були невдоволені Радянським союзом, а навпаки навіть підтримували його існування незважаючи на виникнення кризи у державі. Більш старше покоління тоді ще пам'ятало певні досягнення, пишалося ними

та радянська пропаганда також безумовно робила свою справу. Таким чином, вже в той період розпочався певний розкол серед поглядів у населення, що сьогодні у певному вигляді несе свої наслідки.

П'ять років ведення політики перебудови, звісно дали свої результати. І вже на початку 1991 року гостро встало питання не тільки про розвиток, а взагалі про можливість збереження СРСР в рамках своїх кордонів. Задля цього було розроблено оновлений Союзний договір, що передбачав збереження СРСР в якості федерації рівноправних суверенних радянських республік. Задля його реалізації 17 березня 1991 року навіть було проведено всесоюзний референдум, в якому Українська РСР приймала безпосередню участь. Дивно, але на той момент більшість громадян (71 %) висловились за збереження радянського устрою [5]. Також в ході проведення цього референдуму в кожній країні в рамках основного питання вносились додаткові, на розсуд керівництва, що певним чином впливало на перебіг тодішніх подій. До основного питання на референдумі 17 березня 1991 року в УРСР було додано друге питання яке звучало наступним чином: «Чи згодні ви з тим, що Україна повинна бути у складі Союзу Радянських суверенних держав на основі декларації про державний суверенітет України?». Таким чином, було задано два питання, які певним чином суперечать одне одному, але при цьому не змінювало суті основного.

Так чи інакше результати референдуму не отримали правових наслідків, а принесли лише консультативний характер для влади. Такі країни, як: (Арменія, Грузія, Латвія, Литва, Молдавія та Естонія взагалі відмовили керівництву СРСР в його проведенні на підставі проголошення на той момент своєї незалежності. Але місцеві ради народних депутатів, громадські рухи, командування військових частин на території вказаних країн самостійно встановлювали округи та дільниці, окружні та дільничні комісії зареєстровані Центральною комісією референдуму СРСР. Також в рамках цих держав референдум все ж відбувся в Абхазії, Південній Осетії, Придністров'ї та Гагаузії, в чому також можна вбачати фундамент для розгортання локальних гібридних конфліктів в цих регіонах [7].

В серпні того ж 1991 року в результаті політичного перевороту та усунення правлячої еліти в СРСР відбулись невідворотні зміни, що прискорили процес розпаду союзу та проголошення незалежності багатьох держав в тому числі і на території Української республіки. 24 серпня 1991 року було проголошено акт незалежності, а вже 01 грудня того ж року відбувся другий референдум на якому ставилось питання незалежності України та повністю самостійного розвитку держави. Результатом його проведення стало підтвердження переважною більшістю (90 %) українців акту незалежності.

Така розбіжність у результатах повністю протилежних референдумів викликала у деяких експертів ряд певних запитань [6]. Проте деякі експерти взагалі вважають, що враховуючи те, що політична свідомість населення на той період перебувала на доволі невисокому рівні, не всі громадяни правильно змогли зрозуміти запитання. Багато було помічено випадків

того, що люди вбачали суть голосування у незалежності в рамках єдиної союзної держави. Навіть траплялись такі випадки коли голосуючі додавали до бюлетеню власноручно надписи: «За незалежність, але у складі Радянського союзу». Це підтверджується журналістським опитуванням громадян безпосередньо у день проведення референдуму. Також проведення волевиявлення відбувалось із застосуванням так званих «брудних» технологій в тому числі існує той факт, що голосування відбувалось в умовах заборони діяльності в Україні однієї з найвпливовіших на той час політичних сил, а саме «Комуністичної партії» [6; 8].

Але так чи інакше, істотним моментом залишається процент голосуючих проти незалежності, та тих хто утримався з будь яких причин від волевиявлення. Саме вони стали в якомусь розумінні в опозиції, щодо вирішення від'єднатись від СРСР в усіх розуміннях цього слова. Якщо досліджувати офіційні результати «референдуму незалежності» необхідно звернути увагу на процентне співвідношення в південно-східних регіонах України, особливо на території Криму. Якщо в Луганській області проти незалежності висловились (13 %) мешканців, в Донецькій (12 %), Одеській (11 %) то в Криму це було аж (46 %) тих хто не підтримав незалежність Української держави від СРСР в будь якому вигляді [4]. Тому досить не дивним є той факт, що задля ведення підготовчого етапу гібридної агресії з боку Російської Федерації було акцентовано саме на цих регіонах, які в подальшому повинні були стати плацдармом наступальних дій військового фронту агресора.

А враховуючи, що до розгортання активних дій РФ пройшло майже двадцять п'ять років, то за цей період прибічників у агресора значно збільшало. Причиною цього виступають, невдоволення економічним, ідеологічним, культурним вектором розвитку держави, що певним чином «підігривалось» за допомогою певних політичних та соціальних технологій деструктивного характеру з боку Росії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Магда Е. В. Гібридна війна вижити та перемогти [Текст] / Е. В. Магда. – Харків. : Віват, 2015. – 320 с.
2. Кормич А.І. Історія України. [Електронний ресурс] / А. І. Кормич, В. В. Вагацький. – Режим доступу : pidruchniki.com/158407208395/istoriya/istoriya_ukrayini.
3. Рущенко І. Підривні соціальні технології в структурі гібридної війни [Електронний ресурс] / І. Рущенко. – Режим доступу : dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/315/RUSHCHENKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
4. Відомості про результати всеукраїнського референдуму, 1 грудня 1991 р. ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 28. – Спр. 144. – Арк. 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.archives.gov.ua/Sections/15r-V_Ref/index.php?11.
5. Всесоюзний референдум про збереження СРСР, Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uk.wikipedia.org/wiki/Всесоюзний_референдум_про_збереження_СРСР.
6. Володимир Корнілов: референдум 1991 року про незалежність України: [Електронний ресурс]. – Корнілов В. – Режим доступу : timer-odessa.net/news/Vladimir_Kornilov_referendum_1991_goda_o_nezavis.html.
7. Семь фактов о референдуме 1991 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : russian7.ru/post/7-faktov-o-referendume-1991-goda.
8. Что было: интервью граждан Украинской ССР о всеукраинском референдуме. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.youtube.com/watch?v=c4JI1iaqEu14.

Висновки. Історичне протистояння між Україною та Росією існувало доволі часто на різних історичних проміжках часу. Світогляд, духовність та національна свідомість у населення проживаючого на територіях сучасної України в результаті поділу останньої в певному історичному періоді між імперіями, формувалось по різному. Врешті-решт, не дивлячись на об'єднання історичних українських земель, в радянський період відбувалось хаотичне перероблення кордонів в республіках. Це призвело до того, що деякі українці опинились за кордонами своєї батьківщини, а території Росії навпаки були приєднані до України. Все це послужило фундаментом для виникнення певних протиріч між проживаючим населенням. Особливо це відобразилось після розпаду Радянського союзу який призвів до того, що Україна проголосила себе незалежною державою.

Таким чином, розпад Радянського союзу дійсно можна вважати геополітичною катастрофою для Росії, але не остаточною. Звісно не обійшлося без безпосереднього втручання протиборчої на геополітичному рівні «капіталістичної» сторони в цьому питанні. А так звана «незалежність» всіх країн пострадянського простору отримана внаслідок поразки Росії стала випробуванням для самих держав, так як вони опинились серед двох супротивників, а подальша боротьба між ними повинна була проводитись саме на теренах їхньої території. Однією з цих держав в рамках геостратегії реваншу Російської Федерації стала Україна.

Перспективи подальших досліджень. Враховуючи, небезпечність новітнього способу ведення збройних конфліктів як на локальному так і на геополітичному рівнях виникає необхідність детального вивчення історичних передумов як одного з основних інструментів модернізованих конфліктів та створення відповідних програм протидії інформаційному фронту агресора у гібридних війнах.

А. А. Комарчук,
 ННУ ім. В. О. Сухомлинського, г. Николаєв, Україна.

ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРЕДПОСЫЛОК ГИБРИДНОЙ ВОЙНЫ В УКРАИНЕ

Сегодня явление гибридной войны не является досконально изученным феноменом в структуре модернизированных конфликтов современности. Но анализируя исследования ряда отечественных и зарубежных ученых по этому вопросу можно определить, что ни один конфликт в том числе гибридного вида не возникает при отсутствии ряда определенных предпосылок в том числе исторических. Геополитическое противостояние последних веков между самыми могущественными странами мира, привлекает менее влиятельные государства до межличностных конфликтов и использует последние в своих экономических и политических интересах. Во всех случаях гибридных конфликтов существует особенность исторических отношений между агрессором и страной-мишенью. Ярким примером этого является Украинское государство и ее отношения с соседней «братской» Россией. Изучение основных историко-политических аспектов в отношениях между этими государствами предоставляет более четкое понимание причин сегодняшних событий в Крыму, Донбассе и вообще на всей территории Украины. Детальный анализ украинско-российской истории предоставляет возможность обратить внимание на ошибки, понять мотивы и цели предупредить агрессора. Конечной целью чего является создание программы противостояния агрессивным действиям в гибридных конфликтах настоящего времени в Украине и других странах мира.

Ключевые слова: гибридная война; агрессор; референдум; олигархия; деструктивные технологии; исторические отношения.

O. Komarchuk,
 Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi, Mykolayiv, Ukraine

HISTORICAL ANALYSIS OF THE PREREQUISITES FOR A HYBRID WAR IN UKRAINE

The principal attention of this article is given to preconditions of occurrence of the conflict in Ukraine within the framework of becoming and formation of the Ukrainian state at all its historical stages which were accompanied by a various influence from the part of the next states both on its internal and on external relations as well.

Geographical location of the Ukrainian borders was always between territories of powerful empires on a world scene and that's why the construction of the independent state was definitely complicated. Non-recognition from the party of abovementioned empires and their aspiration to break off the Ukrainian borders with their further involving into imperial territories have played the big role in formation of outlook of the Ukrainian nation as a whole. Russian empire in this question has played an influential role. Aspirations of the Ukrainians to create their own state and to be separated from the Kremlin during all the history of coexistence resulted only to their constant suppression and oppression.

In the process of analysis of historical features of construction of modern Ukrainian borders, divergences in political views depending on region find their explanation. The basic stage of formation of Ukraine in its modern view concerns to the period of existence of the USSR. Therefore as a result of crisis and disintegration of the Soviet empire Ukraine has received an opportunity to become an independent state. Within period of one year in Ukraine took place two completely opposite referendum for definition of opinion of the majority of the population. The results of these referendums specify ambiguity of citizens in a choice of the further vector of development of the state. It was the disagreement of the opinion among the population view that has not put a final point in that question but at the contrary has given the base to realization plans of geostrategy of the revenge from the part of the Russian Federation. Studying of historical preconditions of the hybrid conflict in Ukraine will give a further opportunity to correct and to determine a way of construction of the country. And also to develop an influential counteraction to information front of the aggressor in the future.

Key words: hybrid war; the aggressor; the referendum; oligarchy; destructive technologies; historical relations.

Рецензенти: **Іванов М. С.,** д-р політ. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Николаїв;
Громадська Н. А., канд. політ. наук, доцент, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Николаїв.